

УДК 631.11.001.76.

М. А. Полегенька,
аспірант, Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет

ОСОБЛИВОСТІ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В АГРОПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ

M. Polehenka,
postgraduate student of the Dnepropetrovsk State Agricultural and Economic University

FEATURES OF INNOVATION IN AGRICULTURAL ENTERPRISES OF UKRAINE

У статті розглянуто теоретичні та практичні основи розвитку інноваційної діяльності агропромислових підприємств України. Висвітлено особливості інноваційної діяльності та процесу впровадження інновацій у виробничу діяльність аграрних підприємств. Проаналізовано перешкоди на шляху інноваційного розвитку аграрного сектору України. Зазначено пріоритетні напрями інноваційного розвитку агропромислових підприємств. Визначено необхідність розроблення інноваційної політики аграрних підприємств з метою підвищення ефективності їх функціонування. Розглянуто сутність екоінновацій та їхню роль у процесі екологізації економічного розвитку. Охарактеризовано основні чинники та перешкоди, які впливають на розвиток та впровадження екоінновацій у виробництво, оскільки, на сьогодні, екологічні інновації є основою економічного зростання та виявляють органічну єдність та взаємозумовленість соціальних, екологічних та економічних аспектів розвитку.

In the article the theoretical and practical foundations of innovation agricultural enterprises in Ukraine. The peculiarities of innovation and process innovation in production activity of agricultural enterprises. Analyzed barriers to innovative development of agrarian sector of Ukraine. The specified priorities of innovation development of agro-industrial enterprises. The necessity of developing innovation policy agricultural enterprises to enhance their effectiveness. The essence ekoinnovatsiy and their role in the greening of economic development. Characterize the main factors and barriers that affect the development and introduction into production ekoinnovatsiy because, today, environmental innovation is the foundation of economic growth and identify organic unity and interdependence of social, environmental and economic aspects of development.

Ключові слова: інновація, інноваційний процес, інноваційна діяльність, інноваційний розвиток, агроінновації, екоінновації.

Key words: innovation, innovation process, innovation, innovative development, abroinnovations, ecoinnovations.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

На сьогоднішній день перед Україною в умовах глобалізації виникає потреба у переході економіки на інноваційну модель функціонування та розвитку. Такий перехід зумовлений посиленням конкурентної боротьби на ринку сільськогосподарської продукції та інтеграцією України у міжнародний економічний простір, що в свою чергу зумовлює необхідність формування інвестиційно-інноваційної моделі розвитку сільського господарства. Адже в су-

часних умовах інноваційна діяльність є фундаментом стабільного й ефективного економічного зростання як окремо взятої галузі, так і країни загалом.

Досягнення конкурентоспроможності в системі глобального світового господарства потребує посилення інноваційного спрямування виробників агропромислового комплексу. Звідси виникає необхідність у створенні певної методології інноваційного розвитку аграрного підприємства за рахунок використання іннова-

ційного потенціалу, інвестиційних ресурсів та перспективних фінансових банківських послуг. Саме аграрними підприємствами нині створюється майже третина валового внутрішнього продукту. Але водночас агропромислове виробництво в Україні за продуктивністю й ефективністю відстає від країн Європейського Союзу. Отже, здійснюючи глибокі ринкові трансформації, наша країна повинна цілеспрямовано забезпечувати перехід від екстенсивного до прогресивної інноваційно-інвестиційної моделі розвитку економіки, яка дасть змогу радикально підвищити ефективність сільськогосподарства та конкурентоспроможність продовольчої продукції.

АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідженням проблем та економічних умов інноваційного розвитку підприємств займалося і продовжує займатися багато вчених. Грунтовні дослідження різних аспектів інноваційних процесів в аграрній сфері здійснені провідними вітчизняними вченими, такими, як І. Буднікевич, В. Андрійчук, О. Височан, І. Вініченко, Г. Саранчук, О. Дацій, О. Кот, Л. Рибіна, О. Янковська, Е. Саїдаблаєва, Ж. Говоруха, М. Макаров, С. Баран, В. Александрова, А. Гриньова, С. Ілляшенко, Т. Лепейко, Н. Маренкова, М. Корецький, М. Кропивко та ін. Однак враховуючи швидкоплинність економічних процесів питання інноваційного розвитку підприємств потребують подальших досліджень.

За сучасних умов інноваційний розвиток стримується недостатністю інституційного забезпечення інноваційної діяльності, безсистемністю формування законодавчої бази та багатьма іншими чинниками.

МЕТА СТАТТІ

Мета статті полягає у вивченні особливостей інноваційної діяльності в агропромислових підприємствах та визначення на цій основі підходів для забезпечення їх ефективного функціонування та подальшого розвитку в сучасних економічних умовах.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Інноваційний розвиток економіки за сучасних умов стає одним з найважливіших понять в економіці, є рушійною силою підвищення ефективності виробництва, необхідною умовою успішного розвитку агропромислових підприємств, які за своїм природним потенціалом могли б посісти провідне місце серед аграрних

підприємств країн ЄС. Але, на жаль, агропромислові підприємства ще нездатні впроваджувати інновації у повсякденну роботу. Це пов'язано з відсутністю дієвих економічних стимулів, які б заохочували підприємства здійснювати технологічну модернізацію шляхом активного впровадження інновацій у виробництво. На сьогоднішньому етапі розвитку інноваційна діяльність агропромислових підприємств потребує підвищення ефективності виробничої структури, посилення наукового та практичного інтересу до питань, які виникають у процесі здійснення інноваційної діяльності.

Отже, інновація — це оригінальне рішення, яке володіє новизною, базується на науково-технічних досягненнях, впровадження якого призводить до змін у всіх сферах діяльності підприємства за допомогою створення, освоєння і використання нового продукту, послуги чи технології для досягнення максимально можливого економічного, соціального, екологічного чи іншого ефекту [3]. Сутність інноваційної діяльності в аграрному секторі економіки полягає у розробці і впровадженні в аграрне виробництво прогресивних методів ведення господарства, в основі яких лежать методи ефективного виробництва продукції, застосуванні нового покоління техніки, використанні нової кадрової політики з врахуванням накопиченого наукового та інноваційного потенціалу.

Інноваційні процеси в агропромисловому виробництві мають свою специфіку. Вони відрізняються різноманіттям регіональних, галузевих, функціональних, технологічних і організаційних особливостей. Так, наприклад, аграрна інновація (агроінновація) — це інновації, що реалізуються в аграрному секторі економіки з метою підвищення ефективності його діяльності та забезпечення стабільного розширеного відтворення агропромислового виробництва, реалізацією в господарську практику результатів досліджень і розробок у вигляді нових сортів рослин, порід і видів тварин і птиці, нових технологій в рослинництві, тваринництві і переробній промисловості, нових добрив і засобів захисту рослин і тварин, нових методів профілактики і лікування тварин і птиці, нових або покращених продуктів харчування, матеріалів, нових форм організації і управління різними сферами економіки, нових підходів до соціальних послуг, що дозволяють підвищити ефективність виробництва. На інноваційні процеси в сільському господарстві мають безпосередній вплив особливості сільськогосподарського виробництва. Адже, як нам відомо, в аграрній сфері основним фактором виробництва

є земля, тому ця сфера виробництва має низку специфічних особливостей порівняно з іншими галузями, зокрема: тісний зв'язок із відтворенням живих організмів, сезонний характер виробництва, високий рівень ризиків тощо. З огляду на це, до особливостей інновацій, які впроваджуються в аграрних підприємствах, належать: значна тривалість процесу розробки та переважно поліпшувальний характер інновацій, ключова роль науково-дослідних установ у процесі розробки інновацій, врахування природно-кліматичних умов і регіональний характер розробки інновацій [7].

Для аграрних підприємств запровадження інновацій у виробництво — це передусім впровадження нових технологій виробництва сільськогосподарської продукції; застосування нових, більш продуктивних порід у тваринництві та нових сортів рослин, більш продуктивних і стійкіших до хвороб та несприятливих до природно-кліматичних проявів; використання біотехнологій, які дають змогу отримати більш якісні, корисні продукти, що мають оздоровчий та профілактичний ефект; застосування нових технічних засобів та технологій обробки ґрунту, очистки і зберігання сировини; застосування енергозберігаючих технологій, застосування екологічних інновацій, які відповідно дають змогу збільшити врожайність, продуктивність, мінімізувати витрати та гарантувати безпеку навколишнього середовища.

Досліджуючи стан інноваційної діяльності аграрних підприємств в Україні можна сказати, що він не у найкращому стані. На вітчизняних підприємствах існує чимало невирішених проблем ефективного використання інновацій та їх впровадження, що супроводжується втратою ним конкурентоспроможності не тільки на міжнародному, але й на місцевому рівнях. Підтримуючи думку багатьох експертів, ми також вважаємо, що головною причиною гальмування інноваційного розвитку є брак фінансових ресурсів. Проте існує ряд інших причин таких, як спад платоспроможного попиту на вітчизняну продукцію з боку держави та підприємницького сектору, непривабливість вітчизняних підприємств для іноземних інвесторів через невміння держави фінансово грамотно спрямувати грошові потоки, негативний вплив інфляційних процесів, високі відсоткові ставки за банківські кредити, неплатоспроможність замовників, економічний ризик, недосконалі нормативно-правова база регулювання інноваційної діяльності, яка є фрагментарною, нецілісною і суперечливою та інші економічні та політико-правові проблеми.

Аналізуючи вищеокреслені проблеми, необхідно зазначити, що особлива роль у посиленні інноваційної діяльності в аграрній сфері належить державі, яка при виробленні економічної, науково-технічної і соціальної політики визначає пріоритети базисних інновацій на всіх рівнях, формує ринковий механізм її реалізації. Для цього потрібно активніше використовувати всі досягнення НТР, її агротехнічні, технологічні, організаційно-економічні та інші інноваційні напрямки. Також до перспектив впровадження аграрних інновацій слід віднести зрозумілу та несуперечливу законодавчу базу, сприйнятливий кредитування сільськогосподарського виробництва, створення моніторингової системи для відстеження інноваційного потенціалу адміністративних територій та пошуку шляхів забезпечення сприятливого середовища для здійснення інноваційних процесів.

Ми вважаємо, що інноваційний розвиток національного АПК необхідно розглядати як стратегічне завдання, а всі заходи, що передбачають досягнення цього завдання, як пріоритетні. Тобто їх повинні фінансувати, насамперед, не лише з державного і місцевих бюджетів, а й за рахунок коштів приватних інвесторів, оскільки мова йде про якісно новий чинник зростання агропромислового виробництва й ефективного вирішення продовольчої проблеми в державі.

У дослідженнях О.І. Янковської [6] виділено п'ять особливостей інноваційного процесу в сільському господарстві:

- 1) тривалий процес розробки новації;
- 2) інновації носять, як правило, покращувальний характер;
- 3) дослідження живих організмів;
- 4) провідна роль науково-дослідних установ;
- 5) залежність від природної зони та клімату.

На думку Г.М. Саранчука, основними особливостями інноваційної діяльності в агропромислового виробництві є:

- 1) різноманітність сільськогосподарської продукції та продуктів її переробки, вагома різниця в технологіях їх виробництва;
- 2) значна диференціація окремих регіонів країни за агротехнологічними умовами виробництва;
- 3) залежність використовуваних у сільському господарстві технологій від природних умов;
- 4) розпорошеність сільськогосподарського виробництва на значній території;
- 5) велика різниця в періодах виробництва окремих видів сільськогосподарської продукції;

6) відособленість сільськогосподарських товаровиробників від наукових установ, що займаються виробництвом науково-технічної продукції;

7) відсутність організаційно-економічного механізму передачі досягнень науки сільськогосподарським товаровиробникам [5].

Також, на нашу думку, одним із найважливіших елементів діяльності аграрних підприємств має бути розроблення його інноваційної політики, яка міститиме у собі важливі стратегічні й тактичні аспекти. Метою інноваційної політики повинно бути запровадження інновацій у діяльність підприємств для забезпечення оптимального завантаження виробництва. Вона повинна відбуватися у двох напрямках:

1) акцент на потребах ринку і споживачів, яким відповідає маркетингова політика підприємства;

2) концентрація на ресурсах, тобто досягнення в науковій і виробничій сферах, технологіях, управлінських механізмах, оптимізуючи цим самим використання матеріальних, трудових, фінансових та інформаційних ресурсів суб'єкта господарювання.

Адже, як відомо, обсяг ресурсів у сільському господарстві дуже обмежений, тому інвестиції в основний капітал і фінансування формування оборотних коштів необхідно сконцентрувати на агропромислових підприємствах, в яких процес виробництва буде здійснюватися на інноваційній основі. Такими підприємствами можуть бути: племінні тваринницькі і насінневі господарства; репродуктивні свинарські і птахівницькі комплекси, науково-дослідні установи, базові господарства з первинного освоєння і подальшої дифузії нововведень тощо.

На наш погляд, до пріоритетних напрямів інноваційного розвитку у сфері сільськогосподарського виробництва можна віднести: формування наукоємного виробничого процесу; створення та дієвість інноваційної структури; технологічне та технічне оновлення галузі; впровадження високорентабельних інноваційно-інвестиційних проєктів.

Основними організаційними формами інноваційних установ в галузі АПК є навчальні агропромислові дослідницькі центри (співпраця навчальних закладів та агропромислових підприємств), агротехнопарки (територіальний науково-технічний комплекс зв'язаних єдиним інноваційним проєктом наукових закладів та агропромислових підприємств), інноваційні інкубатори (сприяють створенню й підтримці малих інноваційних підприємств і розповсю-

дженню інформації на ринку), венчурні підприємства (спеціалізуються на розробці наукових ідей та їх втіленню в нові продукти).

Але існує ряд проблем, які заважають інноваційним структурам досягти потрібних результатів. Основні з них:

— невідповідність системи координації та управління АПК у ринкових умовах (відірваність науково-дослідних установ від ринку, робота "на полицю", одноосібні дії інститутів та аграрних підприємств); неузгодженість державних та інших економічних форм і механізмів управління інноваційним процесами;

— недостатня кількість чи відсутність фінансових інститутів, відсутність законодавчої бази, яка регламентує і стимулює діяльність інноваційних підприємств; застаріла матеріально-технічна база науково-дослідних установ;

— недостатня інформованість вчених, неможливість їх виїзду на кращі підприємства України і світу за обміном досвідом; відсутність спеціалістів у галузі інноваційного менеджменту [1].

Слід зазначити, що ефективність інновацій в аграрному секторі залежить від системи показників технологічної, економічної, соціальної та екологічної ефективності. Такий підхід гарантуватиме аграрному підприємству постійне отримання вичерпної інформації про стан і ефективність інноваційних процесів.

Вініченко І.І. вважає, що інноваційний розвиток підприємств агропромислового виробництва можливий тільки на основі відповідної моделі, яка має враховувати регіональні особливості агропромислового виробництва та можливості інноваційного розвитку. Саме тому для фінансового забезпечення інноваційного розвитку агропромислового комплексу необхідно сконцентрувати капітал на пріоритетних напрямках розвитку, зокрема освіти, науці, прогресивних технологіях, підприємницькій активності на ринку наукоємної продукції; забезпечити організацію конкурентоспроможного виробництва агропродовольчої продукції, що можливо завдяки концентрації інвестицій у пріоритетних сферах, зокрема здійсненню інвестицій в розвиток людського капіталу, що є основою вироблення і впровадження нових знань організаційного, технологічного, економічного, екологічного спрямування; переорієнтувати інвестиції в розвиток галузей сільського господарства з порівняно високою інтенсивністю виробництва, що нині потребують якнайшвидшого відродження на новій техніко-технологічній основі, забезпечують створення додаткових робочих місць на селі та виробництво

імпортозамінних товарів; впроваджувати інвестиційно-інноваційні проекти будівництва промислових об'єктів з переробки енергетичних продуктів і виробництва біопального, що сприятиме випуску альтернативних видів екологічно чистого пального, утилізації надлишків виробленої сільськогосподарської продукції та проміжної продукції промислового виробництва, створенню нових робочих місць, збільшенню доходів сільського населення та надходжень до бюджету [2].

Варто зазначити, що для активізації інноваційної діяльності також важливим є створення інноваційних програм, які включають в себе узгодження організаційних питань, створення та впровадження інноваційних продуктів.

На сьогоднішній день в аграрному секторі набуває поширення інноваційна стратегія довгострокового розвитку на засадах зрівноваженого розвитку (більш відома як стійкий розвиток (Sustainable development), яка є загальною концепцією щодо необхідності встановлення балансу між задоволенням сучасних потреб і захистом інтересів майбутніх поколінь, включаючи їх потребу в безпечному і здоровому довкіллі. Ця концепція зумовлена виникненням нового виду інновацій — екоінновації. До них належить виробництво екологічно чистої продукції, використання технологій — "дружніх" до довкілля, ресурсозберігаючих технологій виробництва, концепція управління "зелений офіс", концепція "екоефективності", модель "чисте виробництво", методи підвищення ресурсної продуктивності на основі концепції MIPS, новий системний екологічний дизайн і спеціальне маркування продукції, що забезпечують високий рівень екологічної безпеки виробництва, продукції та послуг при одночасному зміцненні конкурентних позицій бізнесу [4].

На впровадження екоінновацій на підприємствах впливають різноманітні чинники, які одночасно як перешкоджають, так і сприяють їх розвитку, зокрема такі, як:

- організаційно-економічні: нестача інвестиційних ресурсів для фінансування інноваційних проектів, відсталість матеріальної і науково-технічної бази, відсутність резервних потужностей, домінування спрямованості економічних інтересів підприємця на звичайне виробництво;

- фінансово-кредитні: недоступність фінансових ресурсів, недосконалість системи оподаткування інноваційної діяльності, існуючі високі відрахування з фонду оплати праці;

- політико-правові: мінливість і нестабільність законодавчої бази, існування обмежень

з боку податкового, патентно-ліцензійного законодавства;

- управлінські: недосконала структура управління, переважання вертикальних потоків інформації, орієнтація виробників на вже існуючі ринки та короткострокову окупність інвестицій, неузгодженість інтересів учасників інноваційних процесів;

- соціально-психологічні: острах і опір змінам, що можуть спричинити негативні наслідки для колективу підприємства, небажання змінювати існуючі способи виробництва, робочі місця, поведінку та традиції, невизначеність.

На нашу думку, застосування екоінновацій в аграрному секторі, які дають змогу краще використовувати первинні природні ресурси, безумовно, поліпшить екологічну ситуацію у сільських регіонах, сприятиме формуванню стійких мережевих структур з підтримки й просування передового досвіду в галузі екоефективності, збереженню і створенню нових робочих місць, підвищенню якості життя населення.

Таким чином, за умов глобалізації економічних процесів, важливими напрямками розвитку інноваційної діяльності в АПК є застосування біотехнології як об'єкту інновацій, енерго- та ресурсозберігаючих технологій.

ВИСНОВКИ

Узагальнення вищевикладеного дає підстави зробити висновок, що проблема розвитку інноваційної діяльності на засадах використання досягнень науково-технічного прогресу в усіх сферах агропромислового комплексу є складною і багатогранною. Впровадження інноваційних технологій — важливе завдання для будь-якого підприємства і визначається як перспективний напрям розвитку, який створює сприятливе середовище для ефективного використання ресурсного потенціалу та формування конкурентоспроможності. Інноваційний розвиток сільськогосподарських підприємств доцільно розглядати як систематизовану сукупність знань, відомостей, технологічних та організаційних рішень, кількісні та якісні зміни продуктивних сил, економічних відносин, результатів господарської діяльності підприємств за рахунок впровадження інновацій; стратегію інноваційного розвитку підприємства як спрямовуючу на сталий розвиток сукупність цільових орієнтирів розвитку підприємства за рахунок впровадження інновацій, методів та ключових заходів ведення інноваційної діяльності, формування механізмів забез-

печення сприйнятливості підприємства до інновацій, перманентної їх генерації, імплементації та реалізації. Україна має найкращий в Європі потенціал для розвитку інноваційної діяльності, створення сприятливого бізнес-клімату, який дасть змогу залучати міжнародні інвестиції завдяки яким з'явиться можливість підвищити рівень конкурентоспроможності підприємств, зміцнити їхні позиції на міжнародному ринку аграрних товарів та покращити ефективність виробничо-господарської діяльності загалом.

Література:

1. Височан О.С. Наукові підходи до визначення понять "Інновації" та "Інноваційна діяльність" у с.-г. / О.С. Височан // Вісник Хмельницького національного університету. — 2011. — № 2. — С. 101—104.

2. Вініченко І.І. Інноваційна діяльність аграрних підприємств: стан та пріоритети / І.І. Вініченко // Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму. — 2012. — № 1 (5). — Т. 1. — С. 44—48.

3. Полегенька М.А. Етимологія терміну "інновації" як економічної категорії / М.А. Полегенька // Агросвіт. — 2016. — № 21. — С. 57—61.

4. Рибіна Л.О. Екологічні аспекти інноваційного розвитку АПК / Л.О. Рибіна // Вісник Сумського національного аграрного університету. — 2009. — № 2. — С. 78—83.

5. Саранчук Г.М. Інноваційний розвиток сільського господарства як основа підвищення його конкурентоспроможності / Г.М. Саранчук // Інноваційна економіка. — 2010. — № 1. — С. 26—32.

6. Янковська О.І. Інноваційний процес у сільському господарстві / О.І. Янковська // Наука і економіка: науково-теоретичний журнал Хмельницького економічного університету. — 2009. — № 4 (16), Т. 2. — С. 54—58.

7. Янковська О.І. Особливості інновацій в сільському господарстві [Електронний ресурс] / О.І. Янковська // Економіка. Управління. Інновації. — 2010. — № 2. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2010_2_54

References:

1. Vysochan, O.S. (2011), "Scientific approaches to the definition of "innovation" and "innovation" in n agriculture, Visnyk Khmel'nyts'koho natsional'noho universytetu, vol. 2, pp. 101—104.

2. Vinichenko, I.I. (2012), "Innovation activity agricultural enterprises, state and priorities", Biuletен' Mizhnarodnoho Nobelivs'koho ekonomichnoho forumu, vol. 1 (5), pp. 44—48.

3. Polehen'ka M.A. (2016), "The etymology of the term "innovation" as an economic category", Ahrosvit, vol. 21, pp. 57—61.

4. Rybina, L.O. (2009), "Environmental aspects of agricultural development innovation", Visnyk Sums'koho natsional'noho ahrarnoho univer-sytetu, vol. 2, pp. 78—83.

5. Saranchuk, H.M. (2010), "Innovative development of agriculture as a basis for improving competitiveness", Innovatsijna ekonomika, vol. 1, pp. 26—32.

6. Yankovs'ka, O.I. (2009), "Innovation in agriculture", Nauka i ekonomika: nauково-teoretychnyj zhurnal Khmel'nyts'koho ekonomichnoho universytetu, vol. 4 (16), pp. 54—58.

7. Yankovs'ka, O.I. (2010), "Features of innovations in agriculture", Ekonomika. Upravlinnia. Innovatsii, vol. 2 (4), available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2010_2_54 (Accessed 05 March 2017).

Стаття надійшла до редакції 13.03.2017 р.

**ІНВЕСТИЦІЇ.
ПРАКТИКА
ТА ДОСВІД**

www.investplan.com.ua

Передплатний індекс: 23892

Виходить 24 рази на рік

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук з ЕКОНОМІКИ та ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ